

заперечення проблеми, фантазування, невиправданих очікувань, відволікання тощо.

Стиль поведінки «уникнення» корелює з симптомом емоційного вигорання, як «переживання психотравмуючих подій», також стиль поведінки «уникнення» корелює з таким симптомом емоційного вигорання, як «загнаність у клітку». Це свідчить про те, що працівники ДСНС України, які вибирають такий стиль поведінки у проблемних ситуаціях, як уникнення, більш підвласні стресам та емоційному вигоранню. Вони менш ефективно діють в професійних ситуаціях в умовах неповної або суперечливої інформації, ризику і невизначеності. Копінг «дистанціювання» корелює з таким симптомом як емоційна відстороненість. Це можна пов'язати з тим, що коли працівник у стресовій ситуації обирає такий копінг як дистанціювання, то частіше за все він відчуває емоційну відстороненість, при якій працівник майже повністю виключає емоції зі сфери своєї професійної діяльності. Провівши кореляційний аналіз зв'язку долаючої поведінки та емоційного вигорання ми виявили, що копінг пошуку соціальної підтримки корелює з фазою напруги. Це може свідчити про те, що під час проблемної ситуації людина найчастіше знаходиться в пошуку іншої людини, яка може її підтримати, надати допомогу у вирішенні даної проблеми. Копінг уникнення корелює з фазою напруги.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє констатувати наявність певного взаємозв'язку між емоційним вигоранням та вибором працівниками ДСНС України стратегій долаючої поведінки.

Одержано 25.11.2015

УДК 159.9

Т. В. Селюкова,

*старший викладач кафедри психології
діяльності в особливих умовах Національного університету
цивільного захисту України*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ОРГАНІЗОВАНOSTІ І САМОКОНТРОЛЮ У МАЙБУТНІХ СПІВРОБІТНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ

Робота працівників ДСНС України пов'язана з постійним ризиком для життя і здоров'я. У всьому світі дана професія вважається однією з найнебезпечніших: це і робота в екстремальних ситуаціях, і ризик для життя, і величезна відповідальність за

інших людей. В екстремальних ситуаціях працівнику ДСНСУ необхідно оцінити ситуацію, прийняти правильне рішення і при цьому мати адекватну поведінку. Ефективність професійної діяльності працівників ДСНСУ значною мірою залежить від професійно важливих якостей, знань, умінь і навичок, набутих у процесі діяльності.

Серед найважливіших якостей, притаманних особистості, яка постійно працює у тісній взаємодії з іншими людьми в екстремальних умовах, ми виділили: відповідальність, самоконтроль і організованість.

Поняття «відповідальність» – складне, багатопланове. Відповідальність означає усвідомлення суті та значення діяльності, її наслідків для людини та суспільства. Організованість – це особистісна якість, яка виражається в умінні дотримуватися складеного плану і сконцентруватися на поставленому завданні. Особистісна організованість є необхідною якістю майбутнього рятувальника. Самоконтроль – є умовою адекватної, цілеспрямованої психіки. Самовиховання і самовдосконалення особистості, навчання і професійна діяльність, поведінка в суспільстві, припускають неодмінну участь у них самоконтролю.

Робота працівника ДСНСУ безпосередньо пов'язана з ризиком. Отже феномен відповідальності представників ризиконебезпечних професій має свої особливості. Вона присутня в різній мірі у всіх фахівців, а на керівників здійснює ще й особливий, психологічний тиск. Так, наприклад, усвідомлення під час критичної ситуації факту, що від прийнятого рішення залежать життя людей, може стати сильним стресогенним фактором для особистості. Висока відповідальність, високі вимоги до самоорганізації є невід'ємною частиною роботи, тому відповідальність має бути стійкою рисою особистості працівника ДСНСУ.

Організованість – це стан внутрішнього і зовнішнього порядку, пише О. В. Остапець, – це дисципліна і самодисципліна, це максимальна зосередженість, це здатність ефективно розподіляти сили і час, це розстановка пріоритетів і контроль виконання запланованого. У повсякденному житті організованість проявляється: в пунктуальності, в дотриманні порядку, а також в плануванні подальших дій. Цікаво, що усі військовослужбовці і курсанти ВНЗ мають за необхідність дотримуватися цих проявів організованості. З цієї точки зору можна сказати, що курсантів з самого початку навчання привчають бути організованими і відповідальними.

Самоконтроль – одна з характеристик свободи і відповідальності особистості. Самоконтроль включає в себе емоційний контроль і самоконтроль поведінки. Самоконтроль поведінки – це контроль власних дій і впливів. Емоційний самоконтроль – це контроль власних емоцій і станів, пише Н. П. Ярушкін. Екстремальний характер професійної діяльності працівників пожежно-рятувальних підрозділів обумовлений високим рівнем професійного стресу. Зібраність – стан, який виражається фразою «все під контролем», готовність діяти чітко і оперативно. Зібраність являє собою передумову самоконтролю. Уміння володіти собою – обов'язковий елемент підготовленості людини до дій в екстремальних умовах і подолання як об'єктивних, так і суб'єктивних труднощів.

Проведений аналіз теоретичних джерел показав високу актуальність дослідження відповідальності, організованості і самоконтролю як важливих рушіїв людських відносин.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей відповідальності, організованості і самоконтролю у майбутніх працівників ДСНСУ. Для вирішення поставлених задач нами були використані наступні методики: опитувальник для виявлення вираженості самоконтролю в емоційній сфері, діяльності та поведінці (соціальний самоконтроль), розроблений Г. С. Нікіфоровим, В. К. Васильєвим і С. В. Фірсовою. Опитувальник «Самооцінка організованості» Є. П. Ільїна. Опитувальник «ДУМЭОЛП» – діагностика рівня морально-етичної відповідальності особистості І. Г. Тимощука.

База дослідження: Національний університет цивільного захисту України. В дослідженні брали участь студенти та курсанти університету у кількості 80 респондентів (група № 1 – курсанти у кількості 40 осіб та група № 2 – студенти, також у кількості 40 осіб).

Були визначені значущі відмінності між складовими відповідальності в досліджуваних групах. Вірогідні розбіжності на рівні значущості $p \leq 0,01$ спостерігаються за шкалою «Альтруїстичні емоції», а також достовірні розбіжності за шкалами «Інтуїція в морально-етичній сфері» та «Екзистенціальна відповідальність» на рівні значущості $p \leq 0,05$. За шкалами «Рефлексія на морально-етичні ситуації» та «Морально-етичні цінності» також спостерігаються достовірні відмінності на користь курсантської групи ($p \leq 0,05$).

Отже, альтруїзм у курсантів здобув більшого розвитку в структурі морально-етичної відповідальності, ніж у студентській групі. Вірогідно, це пов'язано із несенням служби та більш глибоким усвідомленням курсантів специфіки майбутньої професії.

Щодо аналізу рівнів відповідальності в досліджуваних групах ми виявили, що низький рівень не притаманний майбутнім працівникам ДСНСУ. Середній рівень прояву відповідальності достовірно переважає в групі студентів ($p \leq 0,05$). А в курсантській групі вірогідно значущо переважає високий рівень відповідальності ($p \leq 0,01$).

Показники організованості курсантів виявились також значно вищими ($p \leq 0,05$), в порівнянні з групою студентів. Ми припускаємо, що такі розбіжності пов'язані із особливостями образу життя курсантів та студентів, який відрізняється. Відомо, що курсанти мають суворий регламент щодо розпорядку дня, деталей виконання навчальних та службових завдань. Тому «бути організованим» є необхідністю курсанта, від цього напруга залежить успішність його діяльності. Студенти мають більше вільного часу та «простору», тому мають більше можливостей займатись справами тоді, коли хочуть. Отже, для курсанта організованість – це необхідна риса, а для студента – це показник самовдосконалення, і його організованість залежить від наявності певних мотивів та інших рис характеру.

Серед показників самоконтролю виявлено різницю за двома шкалами, серед яких: «самоконтроль в діяльності» і «загальний самоконтроль». Відмінності підтвердили, що ці явища мають більший прояв серед курсантів ($p \leq 0,01$). В цьому, на нашу думку, спостерігається зв'язок з показниками організованості. За шкалами «соціальний самоконтроль» та «самоконтроль в емоційній сфері» достовірних відмінностей виявлено не було. Високі показники самоконтролю в діяльності та загального самоконтролю в групі курсантів означають більш якісну корекцію програми самовдосконалення та діяльності. Цей факт відобразився у результатах нашого дослідження, і дозволяє стверджувати, що курсанти приділяють більше уваги контролю своїх вчинків, які також є більш свідомими, ніж у студентів.

Виходячи з результатів нашого дослідження, можна стверджувати, що відповідальність, самоорганізованість та самоконтроль це дуже важливі якості для працівників ризиконебезпечних професій, представниками яких є співробітники ДСНС України, оскільки вони, для успішного виконання службових завдань, повинні мати високий рівень розвитку цих якостей.

Одержано 26.11.2015

